

„HALOTTNAK A CSÓK”

Terék Anna: *Halott nők*

■ Terék Anna *Halott nők* című verseskötete élettörténeteket vázol fel. Emlékeknek tűnő mozzanatokot ragad ki, de anélkül, hogy teljes alakokat rajzolna fel, mintha nem lenne célja, hogy kiderítse a múltjukat átszövő kapcsolatokat, hogy fontossági sorrendet állítson fel közöttük. Persze egyértelmű, hogy kötődnek egymáshoz az emlékek, hiszen egy történetet alkotnak, de épp az, hogy a töredékeket nem akarja feltérképezni, mutat rá, hogy ezek más módon is kapcsolódnak. Ez az összefüggés pedig abban áll, hogy még mindig feldolgozás alatt állnak, emésztődnek, a kimondásra várnak, ebben a várakozásban pedig felhalmozódnak és ismétlődnek. Ezek a nők már meghaltak, a kimondatlanság tragikumává vált.

A kötet öt ciklusból áll, a töredékekhez hasonlóan kapcsolódnak egymáshoz, de ennek természete nehezen meghatározható. A motívumok, a nevek, az érzelmek és az események át-átjárnak egyik életből a másikba, de nem építhető fel ezekből egy rendszer.

A ciklusok végén a nő, legyen gyerek, felnőtt vagy öreg, meghal, ha nem is mindig a test halálának fizikai értelmében. A ciklusok záró versei már a meghalt nőkről szólnak, de még mindig ugyanazon a hangon. A cikluszárlatok ennyiben átértelmezik a történeteket, hiszen rájövünk: a halált megelőző állapotot leíró verseket is a már meghalt nő eleveníti meg. A halállal alig változik valami, csak megmerevedik az a nyomasztó, tehetetlen, szótlán állapot, ami a sorsokat jellemezte. A halál nem hoz megváltást, csak véglegesen bebiztosítja annak a reménynek a hiányát, amit megéltek életükben: változás nincs,

csak szenvedés. Ezt az érzetet a *Judit* című ciklus pontosan azzal erősíti fel, hogy a nő nem hal meg, ellenkezőleg, meggyógyul és kikerül a kórházból. Életben marad, de nincs tovább, nem tud hova lépni, nincs kihez szóljon: „Úgy hagytál itt az életbe hajítva, / mintha soha el sem kéne mennem innen.” A magányban mozdulatlanná merevedett élet egyenértékű a halállal, ez a halál pedig olyan, mint az elhallgatás: senki nem tud meg róla semmit, viszont az elhallgatott ott marad.

Az a szenvedés és tehetetlenség, ami ehhez a magányos halálhoz vezet, a társadalomban születik meg, kialakulása úgymond közösségi aktus, mindenki hozzájárul, már amennyire képes rá, és egy háborús, diktatórikus korszakban ez a képesség felerősödik. Megbomlanak a már bejáratott, de döcögő társadalmi és családi szerepek. A szülők nem képesek fenntartani a gyerekek biztonságát, az emberek nem képesek elviselni egymást és önmagukat. Az alkoholizmus, az erőszak, a magány, az éhezés és a bűntudat kezd uralkodni, ami újra és újra megszüli magát. Ezekre számos példa van a kötetben: az apa képe, akit fejbőlöttek, és az apa képe, akit azért lőttek fejbe, mert kiverte egy kislány fogait puskatussal, az eltűnt apa, az alkoholista apa, a kukázó rokon, az elviselhetetlen, öreg és magányos anya. „Az ember mindig oda kerül, / ott marad, / ahol semmi szüksége az életre.” (*Olja dala*)

A történetek mintha emlékfoszlányokból épülnének fel, de nem csak. Egy ember története nem építhető fel csak a saját emlékeiből, ez teljesen egyértelmű. Kellenek a környezetéből származó megnyilatkozások is, ahogy a kö-

tetben is megjelennek olyan részletek, amelyekre a beszélő nem emlékezhet. Ebből az következik, hogy az egyénnek ki kell terjesztenie önmagát, hogy hozzá tudjon férni saját történetéhez. De a kötet szempontjából az a következtetés fontosabb, hogy ezáltal a megszólaló magába foglal más személyeket is. Tehát az egyénnél sokrétűbb a megszólaló, az emlékeknél pedig sokrétűbbek a versek. Vagyis nemcsak egy-egy személy történetét olvassuk a versekben, hanem egy egész közösség életének mozzanatait, töredékeit. A ciklusok egymásba folyása is ezt az érzetet fokozza. Képzül egy világ, és a kötet tétje valójában az lesz, hogy ezt a világot ki tudja-e mondani.

A kötet azonban ezen a téten továbblép. Hangsúlyos szerep jut a megbocsátásnak és a büntudatnak, ami az utolsó ciklusban csúcsozódik ki. Ez a ciklus több okból is különvlik a többi-től, amit már a címe is jelez: *Sziget*. Itt nem történik utalás a háborús vagy diktatórikus társadalomra, megjelenik az öröm és a szerelem, a szenvedés szűkebb térben jön létre – egy szerelmi háromszögben –, valamint az eddig kiépült beszédmódból még az is kikölkent, hogy az utolsó versben egy férfi beszél. A kimondatlanságban, a büntudatban való felórlódás itt is megjelenik, a nő meghal, amire ugyancsak a halála után reflektál. Viszont az utolsó versben egy élő ember beszél, aki az ottmaradt hiánnyal és gyólölettel küszködik. („Még ha másik testet nem is találtak, hátha odaveszett. És kezdek is elől-ről az összes imádkozást.”) Ez az élet is a magányba és a büntudatba merül, azonban itt még létezik lehetőség, hogy ebből a merevségből kitörjön. „Ez a szakállas halász lesz az első új lépés [...] hogy ő tartson meg ebben az özvegy életben.” A legszebb, hogy a megnyilatkozás lehetősége a férj és a szeretó között adódik.

Mivel a halál úgymond megváltó funkciója nem létezik a versek világában, a transzcendens szint is hatályon

kívül kerül, néma lesz – holott megjelenik az ima. Ebből következőleg a megbocsátás és a büntudat csak az emberi kapcsolatok szintjén értelmeződik, és összefonódik a kimondással, a halál után elvész a lehetőség, attól kezdve csak „mint halottnak a csók”. Egy élő nem képes megbocsátani egy halottnak, csak élőknek tud, és csak így tud kezdeni valamit saját büntudatával is. Viszont a történetek nem csak egy egyénre vonatkoznak, áttételek képzódnak, és a megnyilatkozás lehetősége fennmarad, csupán áthelyeződik. Az összefonódás lényege abban áll, hogy a kimondásnak nem lehet kritériuma a bünösség vagy a büntudat. A megnyilatkozás alapvetó szükséglet, ami nem köthető feltételekhez. A szenvedés emberek között jön létre, tehát ott is tudjuk kezelni, ahol már kimondhatatlan, a megbocsátásnak vagy feldolgozásnak máshova kell áttevódnie. „Az idő úgy ül a vállainkon, mintha repedés nélkül bírná súlyát a csont.” (Nó)

Az előbbieket mintájára felvetődik a közösség és annak múltja közötti viszony problémája is. A diktatórikus rendszerek vagy a patriarchátus elnyomása okozta traumákat nem lehet néma beletöródéssel vagy néma megvetéssel kezelni. Ez a passzivitás csak fenntartja és újratermeli a kegyetlenséget. A történetek kinyilatkoztatása elengedhetetlen, ahhoz, hogy saját passzivitásában ne órlódjön fel az adott közösség és az egyén.

A kötetben nyomasztó, kegyetlenséggel és szenvedéssel teli világgal találkozunk. A kötet utolsó szava – ami egyben az utolsó sor is: „életben” – a címmel összeolvasva (*halott nők életben*) mutatja a beszédhelyzetet és a múlt során kialakult életvezetési formát, amit a nő – és férfiak – újra és újra megtanulnak és tovább is adnak. Azonban másként nézve érthető továbblépésként is, hogy a lehetőség még mindig adott, érezhető benne a megnyilatkozás és az élet macakasa akarása.

Szabó Attila